

ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС

Ольга Квасніцька

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри господарського права і процесу
Національного університету “Одеська юридична академія”
(Одеса, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7052-6441>
Researcher ID: <https://researchid.co/o.kvasnitska>
kvasnitska@yahoo.com

Світлана Райчева

суддя Господарського суду Одеської області,
аспірантка відділу проблем модернізації господарського
права та законодавства
Державної установи
“Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова НАН України”
(Одеса, Україна)
antsvet12@gmail.com

УДК 347.736

ГЕНЕЗИС ВІДОКРЕМЛЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

АНОТАЦІЯ. У статті досліджується еволюція правового регулювання нового концепту в українському господарському процесуальному праві – відокремлене провадження у справах про банкрутство, яке не може ототожнюватися з позовним провадженням, оскільки перебуває у системному зв'язку з провадженням у справах про банкрутство та залежить від останнього.

Метою статті є аналіз законодавства та засад відокремленого провадження у справі про банкрутство, забезпечення системності процесуального законодавства крізь призму принципів взаємодії відокремленого провадження з основною справою про банкрутство для створення нормативної формули вказаного правового концепту й поглиблення можливості його більш досконалого доктринального визначення та функціонування.

З'ясовуються етапні передумови формування категорії “відокремлене провадження” як частини провадження справ про банкрутство, його розвиток, що змінює традиційне уявлення щодо самостійного інституту процесуальної галузі права – інституту форм господарського судочинства.

Запропоновано правовий концепт “відокремлене провадження у справах про банкрутство” на доктринальному рівні розкривати через його характеристики:

наявність у боржника правового статусу сторони, наявність особливої процесуальної форми, спеціального режиму застосування доказів, спеціальних принципів та визначеної мети, зумовленої основним провадженням – “балансу інтересів” учасників справи через справедливе задоволення сукупності всіх вимог кредиторів у порядку черговості, встановленої законом.

Сформовані висновки про необхідність подальшого удосконалення правового регулювання відокремленого провадження у справах про банкрутство через приведення ч. 6 ст. 12 Господарського процесуального кодексу України у відповідність до положень Кодексу України з процедур банкрутства, з урахуванням того, що провадження справ про банкрутство є особливою формою господарського судочинства, яка містить як основне провадження, яке здійснюється за правилами Кодексу України з процедур банкрутства, так і додаткове – відокремлене провадження, призначене для розгляду майнових спорів, одна категорія яких розглядається за правилами спрощеного позовного провадження (де сторона не набуває статусу учасника справи про банкрутство), а інша – розглядається у межах судових процедур за заявничим порядком.

Обґрунтовується думка, що вплив судової практики на розгляд майнових спорів доводить недоцільність віднесення усіх майнових спорів у відокремлене позовне провадження.

Ключові слова: провадження у справі про банкрутство; відокремлене провадження у справі про банкрутство; інститут господарського судочинства; форма господарського судочинства; майновий спір у справі про банкрутство.

Стан фінансової неспроможності суб'єктів господарювання та фізичних осіб в умовах функціонування ринкових відносин є абсолютно органічним явищем. І як справедливо стверджував В. Джунь, світовий досвід свідчить, що за допомогою інституту неспроможності можливе розв'язання цілої гами економічних та соціальних проблем¹. Утім, виникає запитання: чи здатна національна правова система захистити як самих учасників ринку, які перебувають у стані неплатоспроможності, так і тих, що з ними пов'язані? Тут варто вести мову про запровадження механізмів врегулювання проблем неспроможності з мінімальними негативними наслідками для всіх учасників відносин із боржником, які не завжди набувають статус учасника справи про банкрутство, однак можуть мати майнові вимоги до боржника (банкрута) або навпаки. Такий стан речей вимагає не тільки змінити традиційне уявлення щодо інституту форм господарського судочинства, а й напрацювати бачення нового змісту концепту в українському господарському процесуальному праві – “*відокремлене провадження у справах про банкрутство*”, яке не може ототожнюватися з позовним провадженням, оскільки перебуває у системному зв'язку з провадженням у справах про банкрутство (основним провадженням), є доволі неоднорідним, а це означає, що не можуть всі майнові спори розглядатися за правилами позовного

¹ В. Джунь, *Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні* (2-ге вид, випр і допов, Юрид практика 2006) 195.

провадження, та є таким, що реалізуються завдяки провадженню справи про банкрутство.

З набранням чинності у 2019 р. Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ)² для науки та практики зміст правового концепту “*відокремлене провадження в справі про банкрутство*”, його становлення, засади, особливості порівняно із позовним провадженням як основною формою господарського судочинства, набули своєї актуальності. Нині перед науковою спільнотою та суддями постають питання щодо повноти та релевантності обраного механізму – *концентрації всіх майнових спорів, стороною яких є боржник (банкрут), у межах справи про банкрутство*, як одного з дієвих напрямів досягнення мети процедур банкрутства – максимального задоволення вимог кредиторів.

Поглиблення захисту прав і законних інтересів сторін та інших учасників справ про банкрутство зростає в результаті аналізу законодавчого забезпечення та ефективності відокремленого (додаткового) провадження від основного провадження у справі про банкрутство й пошуку напрямів удосконалення особливої форми господарського судочинства – провадження справ про банкрутство.

В українському науковому дискурсі залишаються актуальними питання відновлення платоспроможності боржника з урахуванням наявних форм господарського судочинства, електронного судочинства, функціонування провадження справ про банкрутство в умовах воєнного стану, зокрема й особливості розгляду майнових спорів у справі про банкрутство. Деякі аспекти захисту прав кредиторів, судових процедур, форм провадження досліджувалися й раніше. Зокрема, у працях таких учених, як О. Беяневич, О. Бірюков, А. Бутирський, О. Васьковський, І. Вечірко, Л. Грабован, В. Джунь, С. Жуков, Ю. Кабенюк, Б. Поляков, Р. Поляков, П. Пригуза, В. Радзивілюк та ін. Попри те, що окремі питання правового положення учасників відокремленого провадження у справах про банкрутство, процесуальної форми розгляду спорів у межах справи про банкрутство ставали предметом наукових досліджень у працях Ю. Федоренко, М. Гурина, цілісного дослідження становлення, розвитку, особливостей відокремленого провадження у справі про банкрутство, його видової диференціації не проводилося.

Метою дослідження є аналіз еволюції правового регулювання відокремленого провадження у справах про банкрутство, його засад, забезпечення системності процесуального законодавства крізь призму принципів взаємодії відокремленого провадження з основною справою про банкрутство для створення нормативної формули вказаного правового

² Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>> (дата звернення: 20.08.2023).

концепту й поглиблення можливості його більш досконалого доктринального визначення та функціонування.

Унормування відносин неплатоспроможності (банкрутства) змінювало свій вектор у процесі еволюції законодавства про банкрутство від продебіторської до прокредиторської системи. Попри це, головною метою інституту банкрутства було і залишається врегулювання відносин неплатоспроможності, захист ринку від неефективних суб'єктів господарювання і надання можливості суб'єктам господарювання, які опинилися під загрозою неспроможності, сплатити свої борги перед кредиторами завдяки використанню “оздоровчих” методів³.

Крім загальних процедур, які класично заведено вважати оздоровчими, Б. Поляков зазначає, що у відокремленому провадженні вирішуються майнові спори, стороною яких є боржник. Завдання такого провадження полягає у збереженні й поповненні активів або конкурсної маси боржника⁴.

Для розуміння генезису становлення “відокремленого провадження” при переорієнтуванні законодавства про банкрутство на “прокредиторську” позицію, слід звернутися до алгоритму законодавчого регулювання відносин неплатоспроможності в Україні за період реформ законодавства про неспроможність.

Підтримуючи висновки В. Радзивілюк і Р. Полякова, які, досліджуючи розвиток конкурсного процесу у 2000-х роках, вказували на революційне значення Закону України “Про банкрутство”⁵ у редакції 1999 р.⁶, а запровадження Законом України “Про внесення змін до Закону України ‘Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом’” підстав для визнання угод боржника недійсними, якщо вони були вчинені на шкоду кредиторам або собі (у ч. 11 ст. 17, ч. 1 ст. 25 та ч. 9 ст. 47)⁷, стало вагомим внеском у подальший розвиток провадження справи про банкрутство, з врахуванням утвердження потреби розглядати майнові спори у відокремленому (додатковому провадженні) у межах справи про банкрутство. Крім того, було встановлено, що діє презумпція недостатності майна боржника для задоволення вимог кредиторів, а розгляд заяв арбітражних керуючих про визнання угод недійсними й повер-

³ Т Швидка, Ю Остапенко, ‘Особливості реформування законодавства про банкрутство в період воєнного стану’ (2023) 1 Аналітично-порівняльне правознавство 231.

⁴ Б Поляков, ‘Заблукали у двох статтях: Як оскаржити судові акти в процедурі банкрутства?’ Закон і бізнес (12.01–17.01.2020) <<https://zib.com.ua/ua/140847.html>> (дата звернення: 20.08.2023).

⁵ Про внесення змін до Закону України “Про банкрутство”: Закон України від 30 червня 1999 р. № 784-XIV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-14#Text>> (дата звернення: 20.08.2023).

⁶ В Радзивілюк, Р Поляков, ‘Розвиток конкурсного процесу (процедури банкрутства) в Україні у 2000-х роках’ [2020] 3 (114) Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка 38.

⁷ Про внесення змін до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”: Закон України від 7 березня 2002 р. № 3088-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 33. Ст. 235.

нення всього отриманого за такими угодами здійснюється господарським судом під час провадження у справі про банкрутство.

Вказані положення Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (далі – Закон про банкрутство)⁸ стали першими приписами, які дали змогу врегулювати процедуру розгляду майнового спору у справі про банкрутство щодо майна боржника, відносно якого було відкрито провадження у справі про банкрутство, з урахуванням його статусу неспроможного боржника, наслідків такого статусу для нього (обмеження правосуб’єктності), як сторони у самостійній формі провадження, мета якої полягає не в регулюванні спору по суті щодо конкретного кредитора, а в дотриманні “балансу інтересів” учасників справи через справедливе задоволення сукупності всіх вимог кредиторів у порядку черговості, встановленої законом.

Слід врахувати, що зазначеним законом були введені значні поліпшення у питанні видової диференціації кредиторів боржника. Однак розгляд вимог конкурсних (вимушених) кредиторів, які зобов’язані заявити свої вимоги до боржника протягом 30 днів з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство, варто вивчати крізь призму відокремленого провадження у справі про банкрутство, що потребує окремого дослідження в контексті повноти дій суду при вирішенні/невирішенні спору по суті та впливу результатів розгляду на хід основної справи.

Повертаючись до категорії “майновий спір у справі про банкрутство”, зазначимо, що спочатку цілєю зосередження усіх майнових спорів у полі зору одного судді було уникнення протистояння позовного провадження як змагального процесу та конкурсного в провадженні справи про банкрутство. На практиці розгляд справи про банкрутство нерідко супроводжувався несподіваними новинами для суду та учасників справи, що в позовному провадженні господарського чи цивільного судочинства, паралельно з процедурою реалізації ліквідаційної маси в провадженні справи про банкрутство, були вжиті заходи для забезпечення позову та накладено арешт на майно. Або стягнуто з боржника на користь кредитора додаткові фінансові санкції за невиконання грошового зобов’язання у той час, як відносно боржника відкрито провадження у справі про банкрутство та введено мораторій на задоволення вимог кредиторів і т. д. Тобто при наявності у законодавстві вже тривалий час положень про можливість розгляду майнових спорів у справі про банкрутство, правом на ініціювання яких наділявся як арбітражний керуючий, так і кредитор, на практиці цей інструмент не використовувався.

⁸ Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12#Text>> (дата звернення: 20.08.2023).

Надалі спостерігалася тенденція застосування принципу пріоритетності норм спеціального закону над нормами загального закону. Так, спочатку у 2009 р. Пленум Верховного Суду України у Постанові № 15 “Про судову практику у справах про банкрутство”⁹ протлумачив, що Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” містить спеціальні норми, які мають пріоритет у застосуванні при розгляді справ про банкрутство відносно інших законодавчих актів України. А згодом цей принцип знайшов своє закріплення у новій редакції Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, де зазначалося, що цей Закон має пріоритет перед іншими законодавчими актами України у регулюванні відносин, пов’язаних з банкрутством суб’єктів підприємницької діяльності, за винятком випадків, передбачених цим Законом (ч. 2 ст. 2)¹⁰.

Відповідно до Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо подальшого удосконалення адміністрування податків і зборів” ч. 4 ст. 10 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” у редакції Закону України від 22 грудня 2011 р. було викладено у такій редакції:

4. Суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, вирішує усі майнові спори з вимогами до боржника, у тому числі спори про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів, пов’язаних із визначенням та сплатою (стягненням) грошових зобов’язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також справ у спорах про визнання недійсними правочинів (договорів), якщо з відповідним позовом звертається на виконання своїх повноважень контролюючий орган, визначений Податковим кодексом України¹¹;

пункт 7 ч. 1 ст. 12 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України)¹² викладено у такій редакції:

7) справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого порушено справу про банкрутство, у тому числі справи у спорах про

⁹ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 15 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-09>> (дата звернення: 20.08.2023).

¹⁰ Про внесення змін до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”: Закон України від 22 грудня 2011 р. № 4212-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4212-17>> (дата звернення: 20.08.2023).

¹¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо подальшого удосконалення адміністрування податків і зборів: Закон України від 6 грудня 2012 р. № 5518-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 8. Ст. 90.

¹² Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>> (дата звернення: 20.08.2023).

визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів, пов'язаних із визначенням та сплатою (стягненням) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також справ у спорах про визнання недійсними правочинів (договорів), якщо з відповідним позовом звертається на виконання своїх повноважень контролюючий орган, визначений Податковим кодексом України¹³.

Таким чином, були створені правові передумови виокремлення в додаткове провадження майнових спорів у справах про банкрутство та закріплений фундамент конструкції, що “майновий спір розглядає суд, у провадженні якого знаходиться справа про банкрутство”, а саме суддя, який розглядає справу про банкрутство. Однак, попри створення правових передумов появи відокремленого провадження у межах провадження справи про банкрутство, у законодавстві не існувало регламентованого порядку розгляду майнових вимог самого боржника до інших осіб.

У вказаний період Україна надавала велике значення покращенню своїх позицій у рейтингу *Doing Business* (“Ведення бізнесу”) від Світового банку. Індекс вирішення неспроможності (відсоток погашених вимог, строки та додаткові витрати на закриття неплатоспроможного суб'єкта) впливав на місце у рейтингу. Треба об'єктивно зауважити, що покращення загально місця у рейтингу з 80-го у 2017 році до 64-го (згідно з останнім опублікованим звітом у 2020 р.¹⁴) співвідноситься зі 146 місцем у категорії “вирішення неплатоспроможності”... Тобто підвищення місця у загальному рейтингу не мало прямої позитивної залежності від покращення показників неплатоспроможності в Україні. 16 вересня 2021 р. Рада виконавчих директорів, керівництво Групи Світового банку прийняло рішення завершити випуск доповідей “Ведення бізнесу” після того, як у липні 2020 р. були отримані повідомлення про невідповідність даних, зазначених у доповідях “Ведення бізнесу 2018” та “Ведення бізнесу 2020”¹⁵.

Таким чином, орієнтація лише на зовнішні чинники зростання економічної ефективності, зокрема процедур банкрутства, є утопічною. Результати від будь-яких реформ, перш за все, маємо відчувати в національній економіці. Тому надалі реформування законодавства про неспроможність полягало у зменшенні строків судових процедур та підвищенні відсотка погашення (оплати) вимог кредиторів у справі

¹³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо подальшого удосконалення адміністрування податків і зборів (н 11).

¹⁴ ‘Ease of Doing Business in Ukraine’ (*The world bank. Doing Business. Archive*) <<https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/ukraine>> (accessed: 20.08.2023).

¹⁵ ‘World Bank Group to Discontinue Doing Business Report’ (*The world bank*) <<https://www.worldbank.org/en/news/statement/2021/09/16/world-bank-group-to-discontinue-doing-business-report>> (accessed: 20.08.2020).

про банкрутство. Більшість заяв із майновими вимогами до боржника розглядалися у межах справи про банкрутство. Розгляд цього виду заяв у процесуальному аспекті не відрізнявся від розгляду звичайних заяв, за винятком необхідності залучення контрагента боржника у справу. Результатом таких розглядів були більш стислі строки розгляду майнових спорів, особливо щодо спростування майнових дій та повернення майна від третіх осіб. Строки апеляційного та касаційного оскарження також були більш лаконічними, оскільки передбачали перегляд ухвали у справі, а не рішення суду. Відповідно скорочувалися строки розгляду справи про банкрутство загалом. Також почали покращуватись результати щодо кількості задоволених вимог кредиторів у справі. Всі нововведення впливали на посилення принципу процесуальної економії господарського процесу.

Надалі правозастосовна практика господарських судів пішла шляхом розгляду деяких із зазначених вище заяв за правилами позовного провадження, що мало свої наслідки – скасування таких рішень при перегляді в апеляційному, касаційному порядку. Потім був період залишення таких рішень в силі, якщо за результатами розгляду по суті ухвалено законне рішення. Частково судді таке виведення справ у площину позовного провадження не сприймали як небезпечне, хоча з позиції теорії процесуального права воно не відповідало апробованим конструкціям. Щодо питання визнання права власності, то остаточне рішення, яке в подальшому підлягало б виконанню незалежно від наявності справи про банкрутство, було абсолютно логічним і підтримувало загалом. Багато справ про банкрутство у певний період припинялись як необґрунтовано порушені, або як такі, що порушені щодо боржника, який підлягав приватизації, або взагалі як справи, що розглядалися за положеннями законодавства про банкрутство, які втратили чинність (статті 51, 52 Закону).

На той час, як і натеper, не існувало та не існує підстав для подальшого розгляду заяв у справі, якщо суд ухвалив рішення про закриття провадження у справі про банкрутство. Усі ці заяви суд автоматично залишає без розгляду. А результати розгляду заяв у справі про банкрутство (тут автори мають на увазі усі види заяв – із грошовими вимогами до боржника, майнові спори, трудові спори, спори щодо управління боржником) втрачають свою юридичну силу після закриття провадження у справі. Навіть наслідки ухвалених судом постанов про визнання банкрутом і постановлених ухвал про введення процедур санації припиняють свою фактичну дію. Відсутність виконавчих документів за судовими рішеннями у справі про банкрутство та відсутність правових норм, які визначають статус цих рішень у разі закриття провадження у справі про банкрутство, дуже занижує значення процесуальних дій суду у справах про банкрутство. За мовчазної згоди усіх учасників судового процесу

прийняті під час провадження справи про банкрутство у разі її закриття просто стираються, ніби їх і не існувало.

Така ситуація спонукала знайти механізм, який би убезпечив від порушення принципу остаточності судового рішення, юридичної визначеності, принципу процесуальної економії, оскільки сторони після усіх процесів у справі про банкрутство повинні були починати нові судові процеси – нести додаткові судові витрати, витрачати час. Тому судова практика почала вважати виправданим розгляд деяких майнових спорів за правилами позовного провадження у відокремленому провадженні. Хоча думка авторів цього дослідження залишається незмінною відносно того, що не всі категорії майнових спорів у справах про банкрутство повинні включатися в категорію окремих справ позовного провадження, тому що це значно ускладнить розгляд основної справи як за формальними підставами, так і з погляду завдань судових процедур у провадженні справи про банкрутство, дотримання розумних строків на розгляд справи тощо.

Перша редакція КУзПБ зберегла можливість розгляду деяких спорів безпосередньо у справі про банкрутство (ст. 42 “Визнання недійсними правочинів боржника”) та визначила порядок розгляду більшості майнових спорів (ст. 7 “Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник”) за правилами позовного провадження. Стаття 7 КУзПБ розширила коло спорів, а саме зазначила, що господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, у межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною яких є боржник¹⁶. Фактично визначила порядок розгляду не тільки вимог до боржника, а й вимог самого боржника до інших суб’єктів, не враховуючи обмежену правосуб’єктність самого боржника, що викликані наслідками провадження справи про банкрутство, трансформацію статусу від боржника до банкрута й особливості арбітражного управління у судових процедурах такого боржника (банкрута).

Відповідно до висновків, викладених у постанові Великої Палати Верховного Суду від 25 серпня 2020 р. у справі № 910/13737/19, майновий позов (позовна вимога майнового характеру) – це вимога про захист права або інтересу, об’єктом якої є благо, що підлягає грошовій оцінці. Будь-який майновий спір має ціну. Різновидами майнових спорів є, зокрема, спори, пов’язані з підтвердженням прав на майно та грошові суми, на володіння майном і будь-які форми використання. Водночас до позовних заяв немайнового характеру відносяться вимоги, які не підлягають вартісній оцінці. Під немайновим позовом слід розуміти вимогу

¹⁶ Кодекс України з процедур банкрутства (н 2).

про захист права або інтересу, об'єктом якої є благо, що не піддається грошовій оцінці¹⁷.

Варто зазначити, що тенденція до збільшення майнових і немайнових вимог, розгляд яких концентрується у справі про банкрутство, залишається сталою. На сьогодні ми можемо нарахувати від 10 позовних проваджень у кожній справі про банкрутство. Якщо суди розглядали спершу лише майнові вимоги, то зараз майновий спір може включати вимоги майнового і немайнового характеру. Зосередження суто на майнових вимогах, тобто тих, що мають грошовий вираз, був зумовлений тим, що судова практика напрацьовувала шляхи наповнення саме ліквідаційної маси, а там важливий інструмент розрахунку – гроші. Далі інструментарій почав активніше використовуватись у процедурах розпорядження майном як арбітражними керуючими, так і кредиторами. Почався етап наповнення активу або зменшення пасиву боржника, який впливав на результати аналізу фінансово-господарської діяльності боржника та перспектив його виведення з процедури неплатоспроможності ще до визнання його банкрутом. А тут вже важливими є не тільки гроші як такі, а й наявність ресурсів для подальшої діяльності – спори щодо дозвільних документів, договорів оренди землі, майна, обладнання, навіть спори про захист ділової репутації й поновлення на роботі професійних керівників. Тобто все, що може вплинути на умови залучення боржника до процедури санації на найкращих для нього умовах.

З одного боку, збільшувалося коло спорів, які розглядалися у відокремленому провадженні, а з другого – спори за ст. 42 КУзПБ судовою практикою були виведені за межі заяв у справі, та отримали статус позовних, обумовлюючи такий підхід дотриманням суб'єктивного права кожного на судовий захист на рівних правах, як боржнику, так і його контрагентам.

Строки розгляду майнових спорів, з урахування необхідності проведення усіх процесуальних дій у позовному провадженні, значно зростає. Частково нівелювала цей недолік можливість направлення для перегляду в апеляційному та касаційному порядку рішення у майновому спорі як окремої від справи про банкрутство справи, що не впливало на можливість продовжувати розгляд справи про банкрутство. Однак дотримання принципу процесуальної економії господарського судочинства було висвітлено таким чином, що для найбільш повного та всебічного розгляду справи суддя має використовувати всі встановлені законом засоби з урахуванням строків, визначених нормами процесуального права, та розглядаючи позов у межах справи про банкрутство, не повинен обмежуватися дослідженням доказів, наданих заявником та іншими

¹⁷ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25 серпня 2020 р. у справі № 910/13737/19 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91314538>> (дата звернення: 20.08.2020).

учасниками провадження (матеріали позовного провадження), але має з огляду на наведені вище особливості природи банкрутства надавати оцінку заявленим вимогам з урахуванням дослідження усієї сукупності доказів, зокрема і тих, що містяться в матеріалах справи про банкрутство боржника¹⁸. Позитивні сторони такого підходу зрозумілі. Посилення ефективності дії принципу судового нагляду (контролю) є очевидним. Але при такому порядку розгляду майнових вимог нівелюється мета, з якою майнові спори виокремлювались у справу позовного провадження, – забезпечення усім учасникам майнового спору рівних прав на судовий захист. Очевидною є та обставина, що учасник відокремленого провадження не має автоматично статусу учасника справи про банкрутство. У відокремленому провадженні є зовсім інші процесуальні фігури, ніж ті, які діють в основному провадженні у справі про банкрутство. Отже, процесуальна сторона відокремленого позовного провадження не є автоматично учасником основного провадження справи про банкрутство, оскільки такий статус набувається через залучення такої особи судом у випадках, передбачених КУзПБ, про що суд виносить ухвалу¹⁹. Тому оперування у справі відокремленого провадження доказами, які наявні у матеріалах справи про банкрутство, є виправданим з боку інтересів боржника та його кредиторів, однак зовсім не збігається з інтересами сторони у позовному провадженні.

Фактично, розглядаючи справу за правилами позовного провадження у межах справи про банкрутство, суд віддаляється від призначення такого провадження, а саме визначення та задоволення індивідуальних вимог кредиторів, і виконує завдання провадження у справі про банкрутство – задоволення сукупності вимог кредиторів неплатоспроможного боржника. Таким чином, загальні принципи господарського судочинства – рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін, диспозитивності – трансформуються, тяжіючи до категорії “балансу інтересів” характерному виключно для провадження справ про банкрутство.

Постає питання стосовно межі та форми судового контролю при розгляді майнового спору у відокремленому провадженні в межах справи про банкрутство. Маємо розуміти, що в одній справі про банкрутство “умовне товариство” або орган місцевої влади, або контролюючий орган можуть бути стороною або іншими учасниками справи та схвалювати принцип судового контролю такої форми провадження. Але вже в іншій справі, яка розглядається у відокремленому провадженні за правилами

¹⁸ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 21 листопада 2021 р. у справі № 911/2548/18 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86039080>> (дата звернення: 20.08.2020).

¹⁹ Постанова Північного апеляційного господарського суду від 22 листопада 2022 р. у справі № 910/18355/16 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104632872>> (дата звернення: 20.08.2020).

позовного провадження, ці учасники набуватимуть іншого статусу, де їм буде протиставлений боржник, захист інтересів якого крім арбітражного керуючого та кредиторів, здійснюється і судом у межах повноважень судового нагляду (контролю). І тут варто визначитися з питанням: якщо ми формуємо такий вектор розвитку для процедури банкрутства як доміант інтересів неплатоспроможного боржника (розуміємо – інтересів його кредиторів) над платоспроможними учасниками економіки, тобто суб'єктами господарювання, які, на нашу думку, ще здатні самі впоратись зі своєю господарською діяльністю, то треба розуміти, де проходить межа пріоритетного опікування неплатоспроможними учасниками економіки, яка не шкодить платоспроможним учасникам і не створює штучні умови для банкрутств інших суб'єктів господарювання або фізичних осіб? Якщо ми наділяємо суд обов'язком не просто наглядати, контролювати дії учасників та вчасно зупиняти наявні порушення, а фактично залучаємо суд до активних дій, то видається не просто доречним, а й необхідним, окреслити такі права не лише у межах судової практики, а й закріпити в ГПК України спеціальні засади провадження справ про банкрутство, як основного провадження, так і відокремленого від основного провадження. Очевидно, що саме такий підхід дасть змогу забезпечити розвиток відокремленого провадження у справах про банкрутство, не уніфікувавши всі його види з позовним спрощеним провадженням, а навпаки, визначивши видову диференціацію розгляду відповідно до категорій спорів, які розглядатимуться або за спрощеним позовним, або за заявницьким у межах судових процедур із винесенням ухвали, що залежатиме від правового положення сторони відокремленого провадження в основному. Інакше тоді ми втрачаємо розуміння різниці форм господарського процесу, які обумовлюються процесуальними особливостями їх провадження, відрізняються об'єктом процесуальних відносин, суб'єктним складом, підставами виникнення і т. д. Тим паче взаємозв'язок основного провадження справ про банкрутство з його відокремленими провадженнями залежить від наявності боржника, судових процедур, арбітражного управління, спеціального режиму застосування доказів та визначеної мети, зумовленої основним провадженням.

Висновки. Підсумовуючи викладене, доходимо думки, що еволюція правового регулювання відокремленого провадження у межах справи про банкрутство дала змогу осучаснити інститут форм господарського судочинства завдяки пошуку зручного механізму розгляду майнових спорів у межах основного провадження, дозволяючи на сьогодні вести дискусію про видову диференціацію розгляду таких справ. Правозастосовна практика довела, що особливість відокремленого провадження у межах справи про банкрутство відображається в принципах і спеціальній меті, які зумовлені основним провадженням. Тому для подальшого

удосконалення правового концепту відокремлене провадження у справах про банкрутство слід ч. 6 ст. 12 ГПК України привести у відповідність до положень КУзПБ, з урахуванням того, що провадження справ про банкрутство є особливою формою господарського судочинства, яка містить як основне провадження, яке здійснюється за правилами КУзПБ, так і додаткове – відокремлене провадження, призначене для розгляду майнових спорів, одна категорія яких розглядається за правилами спрощеного позовного провадження (де сторона не набуває статусу учасника справи про банкрутство), а інша – розглядається у межах судових процедур, де заявник є учасником провадження, за заявницьким порядком, із винесенням ухвали.

Запропоновано ч. 6 ст. 12 ГПК України викласти у новій редакції такого змісту: “Господарські суди розглядають справи про банкрутство у порядку, передбаченому Кодексом України з процедур банкрутства. Провадження справ про банкрутство є формою господарського судочинства у межах якої у відокремленому провадженні розглядаються майнові спори за участю боржника (банкрута).”

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Dzhun V, *Instytut nespromozhnosti: svitovyy dosvid rozvytku i osoblyvosti stanovlennya v Ukrayini* (2-e vyd, vypravl i dopovn, Yurydycheskaya praktyka 2006) (in Ukrainian).

Journal articles

2. Shvydka T, Ostapenko J, ‘The Features of the reform of bankruptcy legislation during the marital law period’ (2023) 1 *Analytical and comparative jurisprudence* 229–34 (in Ukrainian).
3. Radzyviliuk V, Poliakov R, ‘Rozvytok konkursnoho protsesu (protседury bankrutstva) v Ukraini u 2000-kh rokakh’ [2020] 3 (114) *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka* 38 (in Ukrainian).

Newspaper articles

4. Poliakov B, ‘Zablukaly u dvokh stattiakh: Yak oskarzhyty sudovi akty v protseduri bankrutstva?’ *Zakon i biznes* (12.01–17.01.2020) <<https://zib.com.ua/ua/140847.html>> (accessed: 20.08.2020) (in Ukrainian).

Olga Kvasnitska
Svitlana Raicheva

GENESIS OF SEPARATE PROCEEDINGS
IN BANKRUPTCY PROCEDURE

ABSTRACT. The evolution of the legal regulation of a new concept in Ukrainian economic procedural law is studied – separate proceedings in bankruptcy cases, which cannot be equated with claim proceedings, as they are in a systemic connection with bankruptcy proceedings and depend on the latter.

The purpose of the study is to analyze the legislation and the principles of separate proceedings in the case of bankruptcy, to ensure the system of procedural legislation through the prism of the principles of interaction of separate proceedings with the main bankruptcy case in order to create a normative formula of the specified legal concept and deepen the possibility of its more perfect doctrinal definition and functioning.

Staged prerequisites for the formation of the category “separate proceedings” as a part of bankruptcy proceedings, its development, which changes the traditional perception of an independent institution of the procedural branch of law – the institution of forms of economic justice, are clarified.

It is proposed to reveal the legal concept of “separate proceedings in bankruptcy cases” at the doctrinal level through its characteristics: the debtor has the legal status of a party, the presence of a special procedural form, a special regime for the use of evidence, special principles and a defined goal determined by the main proceedings – the “balance of interests” of the participants cases due to the fair satisfaction of all creditors’ claims in the order of priority established by law.

Conclusions were formed about the need for further improvement of the legal regulation of separate proceedings in bankruptcy cases, by adding part 6 of Art. 12 of the Civil Procedure Code of Ukraine in accordance with the provisions of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, taking into account the fact that bankruptcy proceedings are a special form of economic litigation, which includes both the main proceedings, which are carried out according to the rules of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, and additional – a separate proceeding is intended for consideration of property disputes, one category of which is considered according to the rules of simplified litigation (where the party does not acquire the status of a participant in the bankruptcy case), and the other – is considered within the limits of court procedures according to the application procedure.

The opinion is substantiated that the influence of court practice on the consideration of property disputes proves the impracticality of bringing all property disputes into separate legal proceedings.

KEYWORDS: bankruptcy proceedings; separate proceedings in a bankruptcy case; institute of economic proceedings; form of economic proceedings; property dispute in a bankruptcy case.